

DMITRIY PANTO

Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku
e-mail: d.panto@muzeum1939.pl

Kościół katolicki w Kazachstanie. Perspektywy rozwoju w XXI wieku

Abstract. *The paper is concerned with the reconstruction of the Roman Catholic Church in Kazakhstan. The author describes the situation of the Church after Kazakhstan declared independence, the Church-State relations, the administrative organization of the local Catholic hierarchy, and the common problems faced by Catholics living in Kazakhstan. The author makes an attempt to predict the future development of Catholicism in Kazakhstan. Nowadays, the number of Catholics in Kazakhstan is almost 190,000, and they constitute a religious minority. The paper is based on archival records, personal recollections as well as the author's personal experience.*

Keywords: *Roman Catholic Church in Kazakhstan, religious minority, Asia, administrative division of a Church*

Uprogu XXI wieku Kościół katolicki w Kazachstanie napotykał na wiele problemów, których rozwiązanie wyznacza los katolików w Kazachstanie. By zrozumieć, jaki wybór stoi przed Kościołem katolickim w tym kraju, warto zwrócić się do początku jego становienia.

Przełom lat 80. i 90. przyniósł w ZSRR odwilż nie tylko w wymiarze politycznym i gospodarczym, ale także w stosunkach państwa i religii. W tym czasie rozpoczyna się rozwój różnorodnych grup parafialnych oraz wyznań. Na terytorium ZSRR zaczynają przyjeżdżać misjonarze. Kościół katolicki także dość szybko się rozwija, pojawiają się i wychodzą z podziemia wspólnoty katolickie, tworzą się i rejestrują parafie. Pojawiła się konieczność zjednoczenia powstałych parafii

w strukturach Kościoła katolickiego. Dlatego 13 kwietnia 1991 r. Watykan powołał Apostolską Administraturę dla Kazachstanu i Środkowej Azji. W *Oficjalnym dokumencie Watykanu o utworzeniu Apostolskiej Administratury dla Kazachstanu i Środkowej Azji* zaznaczano: „W związku z przymusowym przesiedlaniem narodów, którego dokonywano w ZSRR w ciągu ostatnich siedemdziesięciu lat, w Republice Kazachstanu mieszka dziś wielu katolików obrządku łacińskiego. Troski o ich dobro duchowe nie można dalej odkładać. Z tego powodu wieloletni brat Francesco Colasuonno, tytularny arcybiskup Truentuma, przedstawiciel Stolicy Apostolskiej w ZSRR poprosił, aby w wymienionej wyżej republice dla wspólnot katolickich został ustanowiony kanoniczny porządek obrządku łacińskiego, poprzez ustanowienie administratury w Karagandzie, i aby terytorium apostolskiego administratora czasowo obejmowało wspólnoty znajdujące się w sąsiednich republikach: Tadżykistanie, Kirgistanie, Uzbekistanie i Turkmenistanie. Realizując pełnię naszych praw apostolskich i autorytetu, niniejszym pismem ustanawiamy terytorium Republiki Kazachstanu Administraturą Apostolską. Będzie ona miała te same granice, co sama republika obecnie, a jej stolicą ustanawiamy miasto Karaganda. Prałatowi nowo utworzonej Administratury Apostolskiej przekazujemy wszelkie prawa i pełnomocnictwa i powierzamy mu wszelkie obowiązki. I dopóki nie zostanie postanowione inaczej, powierzamy mu opiekę pasterską nad wszystkimi wiernymi chrześcijanami w republikach Tadżykistanu, Kirgistanu, Uzbekistanu i Turkmenistanu”¹.

Na urząd administratora apostolskiego został wyznaczony Jan Paweł Lenga². 28 maja 1991 r. w Krasnoarmiejsku (Tajynsza) w obwodzie kokczetawskim odbyły się jego święcenia biskupie³. Według istniejących obliczeń w tym czasie liczba ludności wyznania katolickiego wynosiła w Kazachstanie nie mniej niż 400 tys. osób. Obecność na terytorium Kazachstanu znacznej liczby ludności katolickiej

¹ *Oficjalny dokument Watykanu o utworzeniu Apostolskiej Administratury dla Kazachstanu i Środkowej Azji*, ZOW 1/1992, Moskwa, s. 6.

² Jan Paweł Lenga – ur. 28 marca 1950 r. w Gródku na Ukrainie. W 1975 r. przeprowadził się z Ukrainy na Łotwę, by odbyć nowicjat i przygotować się do kapłaństwa. Odbył roczny nowicjat w Zgromadzeniu Księżki Marianów, regularnie odwiedzał swojego ojca duchownego – zakonnika. W 1978 r. przeprowadził się z Łotwy do litewskiego Kowna. Tajnie zakończył katolickie seminarium duchowne i również tajnie 28 maja 1980 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa Vincentasa Sladkeviciusa. W 1981 r. o. Jan Paweł Lenga przybył do Kazachstanu do miasta Krasnoarmiejsk (Tajynsza) i przez 10 lat pełnił tu posługę kapłańską. W związku z brakiem księży obsługiwał wiernych także w 81 pobliskich miastach i wsiach. 13 kwietnia 1991 r. o. Jan Paweł Lenga został mianowany administratorem apostolskim Karagandy, a także biskupem tytularnym Arbi. Święcenia biskupie przyjął 28 maja 1991 r. w Krasnoarmiejsku (Kazachstan). Biskupowi Janowi Pawłowi Lendze została powierzona opieka nad katolikami w całym Kazachstanie i, tymczasowo, w Azji Środkowej (Kirgistanie, Tadżykistanie, Turkmenistanie i Uzbekistanie). 5 lutego 2011 r. papież Benedykt XVI przyjął dymisję arcybiskupa Jana Pawła Lengi. Aktualnie emerytowany arcybiskup jest rezydentem domu zakonnego Księżki Marianów.

³ *Oficjalny dokument Watykanu...*, s. 7.

i określona zwartość w jej rozmieszczeniu tworzyły korzystne warunki dla odrodzenia wiary i odbudowy Kościoła katolickiego.

16 grudnia 1991 r. Republika Kazachstanu uzyskała niepodległość. W połowie maja 1992 r. nuncjusz apostolski w Moskwie arcybiskup Francesco Colasuonno i towarzyszący mu attaché przedstawicielstwa Ryszard Čemus przyjechali do Republiki Kazachstanu. Odwiedzili oni Karagandę i Ałmaty, zostali przyjęci w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, spotkali się z muftim Ratbek Nysanbaj-uły. Arcybiskup zorganizował niewielką konferencję prasową i odprawił mszę. Wynikiem tej wizyty było nawiązanie 17 października 1992 r. stosunków dyplomatycznych między Republiką Kazachstanu i Stolicą Apostolską.

W 1994 r. w Kazachstanie było 40 parafii katolickich, w których pracowało 26 księży. W 1998 r. liczba zarejestrowanych wspólnot katolickich wynosiła 77. Mimo że w tym czasie w Kazachstanie byli księża, którym udało się przyjąć tajne święcenia jeszcze w czasach radzieckich, to było ich niewiele i nie mogli oni zaspokoić powstałego przez dziesięciolecie deficytu kadr duchowych.

W związku z deficytem duchownych należy podkreślić szczególną rolę działalności misyjnej i ofiarnej służby dziesiątków misjonarzy – księży i sióstr zakonnych z Polski, Niemiec, Słowacji, Włoch czy Francji, którzy przybyli do Kazachstanu na zaproszenie administratora apostolskiego Kazachstanu i Azji Środkowej biskupa Jana Pawła Lengi, a później także innych biskupów Kazachstanu. Przykładowo, w liście-zaproszeniu z dnia 11 sierpnia 1994 r., skierowanym do misjonarzy Wspólnoty „Rodziny Maryi” na Słowacji, zaznacza się: „Apostolska Administratura dla Kazachstanu i Środkowej Azji obejmuje ogromne terytorium (4 mln km²) i wiele osób, które zapomniały o Bogu lub jeszcze o nim nie słyszały. Cieszę się, że księża i siostry waszej parafii chcą pracować w winnicy Pana, na polu, które jest jeszcze ziemią dziewiczą. Ze swojej strony proszę was o niesienie opieki pasterskiej w Kazachstanie i serdecznie zapraszam wszystkich, którzy czują się powołani do tego kraju. Myślę, że na początku miejscem waszej służby zostałyby Szczerbakty i pobliskie wioski, a także obwód pawłodarski. Myślę, że później sfera waszej działalności rozszerzy się na inne obwody”⁴. Większość pracujących w Kazachstanie duchownych była cudzoziemcami. Stało się to przyczyną określonych problemów, w pierwszej kolejności – bariery językowej. Księża, pracując z grupami narodowymi, mogli wykorzystywać do prowadzenia modlitw i nabożeństw swój język ojczysty, ale z czasem pojawiła się potrzeba przetłumaczenia całej mszy na język rosyjski. Rodziło to problemy i dyskomfort, szczególnie przy udzielaniu sakramentu pokuty. Misjonarze, którzy pracowali w Kazachstanie, zetknęli się później także z innymi problemami: wydawanie wiz, pozwolenie na działalność misjonarską, problemy związane z aspektami

⁴ List administratora apostolskiego Kazachstanu i Azji Środkowej z dnia 11.08.1994, dokument udostępniony przez parafię rzymskokatolicką Najświętszej Maryi Panny Różańcowej w Ust'-Kamienogorsku.

administracyjnymi i prawnymi (szczególnie przy rejestrowaniu parafii, budowaniu kościołów i domów modlitewnych i w wielu innych sytuacjach). Panująca w Kazachstanie biurokracja potęgowała pojawiające się problemy.

Na tym etapie znaczącą rolę w historii Kościoła katolickiego w Kazachstanie odegrał czynnik migracyjny. Mowa o procesie masowej emigracji, przede wszystkim ludności niemieckiej do Niemiec, i dużych stratach, jakie poniósł Kościół rzymskokatolicki w Kazachstanie w wyniku masowego odpływu parafian narodowości niemieckiej. Proces ten w sposób bezpośredni dotknął wszystkie parafie katolickie w Kazachstanie. Masowa, lawinowa emigracja ludności niemieckiej była odczuwalnym ciosem dla odradzającego się Kościoła katolickiego, który pozbawił go znacznej części parafian. W 1999 r. liczebność niemieckiej ludności w Kazachstanie w porównaniu z 1989 r. zmniejszyła się prawie o 600 tys. Ujemne saldo przyrostu wyniosło 62,7%⁵. Konsekwencje procesów o takiej skali były nader poważne.

Po tym jak większość Niemców wyjechała z Kazachstanu, rozpoczęła się masowa migracja ludności polskiej i białoruskiej, co także nie najlepiej wpłynęło na ilościowy rozwój Kościoła katolickiego. Dlatego już w XXI wieku biskupi Kazachstanu zetknęli się z określonym problemem. Kościół katolicki w Kazachstanie na początku lat 90. był tworzony w celu zaspokojenia religijnych potrzeb katolików deportowanych do Kazachstanu. Po ich odjeździe pojawia się pytanie, jaka przyszłość czeka Kościół? Czy warto zajmować się szeroko pojmowaną ewangelizacją? Większa część ludności Kazachstanu to muzułmanie i władze muzułmańskie, rząd bardzo nieprzychylnie patrzy na to, że niektórzy Kazachowie przyjmują chrzest. Druga pod względem liczebności grupa to Rosjanie, którzy wyznają prawosławie, i władze duchowe, które tak samo negatywnie patrzą na działalność ewangelizacyjną Kościoła katolickiego, nazywając ją prozelityzmem. W tej sytuacji rodzi się pytanie: jakie oblicze przyjmie Kościół katolicki w Kazachstanie? Większość duchowieństwa to polscy misjonarze, którzy służą w parafiach, w których większość parafian to również Polacy lub przynajmniej katolicy polskiego pochodzenia. Warto podkreślić, że z tego powodu Kościół katolicki w Kazachstanie jest ściśle połączony z polską tradycją. Czy ta tradycja będzie spełniać oczekiwania nowo nawróconych katolików, którzy nie są Polakami? Czy Kościół katolicki w Kazachstanie zbuduje swoje niepowtarzalne oblicze i swoją niepowtarzalną tradycję? Jeżeli ta nowa tradycja będzie budowana, na czym będzie się wzorować? Na Europie? Bo większość misjonarzy pochodzi z Europy. Czy ta tradycja będzie skierowana na Azję, bowiem Kazachstan historycznie i geograficznie należał do Azji?

⁵ *Narodowościowy skład ludności Republiki Kazachstanu*, t. I. Wyniki spisu ludności 1999 r. w RK, Ałmaty 2000; zob. także: *Niemiecka ludność Kazachstanu pod koniec XIX-XX w. Na podstawie materiałów powszechnych spisów ludności 1897-1999 r.*, sporządził: L. A. Burgart, Ust'-Kamienogorsk 2002

Koniec lat 90. był krytyczny nie tylko dla Kościoła katolickiego, ale także dla całego Kazachstanu. Migracja ludności, skutki rozpadu ZSRR, kryzys gospodarczy – wszystko to miało wpływ na znaczne obniżenie poziomu życia, także duchowego. Jednak koniec lat 90. i początek 2000 przyniósł stabilizację w państwie i w Kościele katolickim. Wpływ na ogólną sytuację Kościoła katolickiego w Kazachstanie oraz na stosunek ze strony organów władzy państwowej miała ratyfikacja 30 lipca 1999 r. podpisanego 24 września 1998 r. w Watykanie konkordatu o wzajemnych stosunkach między Stolicą Apostolską i Republiką Kazachstanu⁶. Działalność Kościoła rzymskokatolickiego w Kazachstanie w aspekcie prawnym była prowadzona na podstawie Ustawy Republiki Kazachstanu „O wolności wyznania i wspólnotach religijnych” z dnia 15 stycznia 1992 r., do której wprowadzono zmiany i uzupełnienia. Ostatnia redakcja Ustawy pochodzi z 8 lipca 2005 r.

W tym okresie miała miejsce reorganizacja struktur Kościoła rzymskokatolickiego w Kazachstanie, który urósł ilościowo i „jakościowo”. Jeszcze w listopadzie 1997 r. spod jurysdykcji Apostolskiej Administratury dla Kazachstanu i Środkowej Azji zostały wydzielone przez Stolicę Apostolską Tadżykistan, Turkmenistan i Uzbekistan, w których utworzono trzy misje *sui iuris*. 7 lipca 1999 r. papież Jan Paweł II ustanowił nowy porządek kościelny w granicach Republiki Kazachstanu. Apostolska Administratura została zlikwidowana, utworzono nową diecezję w Karagandzie, bezpośrednio podporządkowaną Stolicy Apostolskiej, której terytorium objęło Kazachstan Środkowy i Wschodni, a także utworzono nowe administratury apostolskie: w Ałmaty, Astanie i Atyrau⁷. Szczególnym wydarzeniem dla całego Kościoła katolickiego w Kazachstanie i Azji Środkowej była wizyta papieża Jana Pawła II, od 22 do 25 września 2001 r. Stała się ona jednym z najważniejszych wydarzeń w całej historii Kościoła katolickiego w Kazachstanie. Na spotkanie z papieżem przybyła nie tylko duża liczba miejscowych katolików, ale także pielgrzymi z sąsiednich krajów. W czasie wizyty odbyły się spotkania z prezydentem Republiki Kazachstanu, z młodzieżą Kazachstanu, działaczami kultury i sztuki. Jan Paweł II odprawił uroczystą liturgię w Soborze Katedralnym Matki Bożej Nieustającej Pomocy z kapłanami, zakonnikami, seminarzystami Kazachstanu i Azji Środkowej. Państwowa wizyta papieża Jana Pawła II w Kazachstanie wywołała ogromny rezonans polityczny zarówno w samym Kazachstanie, jak i na całym świecie. Szczególną uwagę zwracano na odwagę Jana Pawła II, który postanowił nie odkładać swojego wyjazdu, pomimo ataków terrorystycznych w USA 11 września 2001 r.

⁶ *Porozumienie między Stolicą Apostolską i Republiką Kazachstanu o stosunkach wzajemnych*, w: Credo, Karaganda, listopad 1999, s. 8.

⁷ *Nowe administratury apostolskie*, w: Credo, sierpień-wrzesień 1999, ss. 6-7; *Administratury apostolskie nowych struktur kościelnych wypowiadają się o swojej służbie*, w: Credo, Karaganda, listopad 1999, ss. 2-5; lipiec-sierpień 2003, ss. 3-5.

Konsekwencją wizyty papieża było nie tylko rozbudzenie świadomości wiernych, ale także umocnienie stosunków międzypaństwowych pomiędzy Astaną i Watykanem. 16 grudnia 2001 r. odbyła się oficjalna ceremonia otwarcia Nuncjatury Apostolskiej⁸ w Astanie. W ceremonii otwarcia wzięli udział szefowie misji dyplomatycznych akredytowanych w Republice Kazachstanu. Pierwszym nuncjuszem Watykanu w Kazachstanie został arcybiskup Marian Oleś⁹. 17 maja 2003 r. administratura apostolska w Astanie została podniesiona do rangi archidiecezji metropolitalnej. Metropolitą został mianowany biskup Tomasz Peta¹⁰. Administratura apostolska w Ałmaty została przekształcona w diecezję i wraz z diecezją w Karagandzie i administraturą apostolską w Atyrau otrzymały status sufraganii archidiecezji w Astanie.

Archidiecezja Najświętszej Maryi Panny w Astanie (łac. Archidioecesis Sanctae Mariae in Astanansis) jest rzymskokatolicką archidiecezją z katedrą w Astanie. Jest metropolią, wraz z sufragalnymi diecezjami w Karagandzie, Ałmaty i administraturą apostolską w Atyrau pokrywa całe terytorium Kazachstanu. Terytorium samej archidiecezji obejmuje obwody pawłodarski, akmolski, kustanajski i północnokazachstański. Soborem katedralnym archidiecezji metropolitalnej jest Sobór Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Od 5 lutego 2011 r. w archidiecezji służy biskup-wikariusz – Athanasius Schneider ORC, który wcześniej był biskupem-wi-

⁸ Obecnie nuncjuszem apostolskim w Kazachstanie jest arcybiskup Miguel Maury Buendia. Nuncjusz apostolski (ambasador Watykanu) w Kazachstanie, Kirgistanie i Tadżykistanie urodził się 19 listopada 1955 r. w Madrycie. Święcenia kapłańskie przyjął 26 czerwca 1980 r. Obronił pracę doktorską z prawa kanonicznego. Rozpoczął pracę jako dyplomata Stolicy Apostolskiej 13 lipca 1987 r. Pracował w misjach dyplomatycznych Stolicy Apostolskiej w Ruandzie, Ugandzie, Maroku, Nikaragui, Egipcie, Słowenii, Irlandii oraz w Wydziale ds. Relacji z Państwami Sekretariatu Stanu. Władza pięcioma językami: hiszpańskim, angielskim, francuskim, włoskim i słoweńskim.

⁹ Marian Oleś (8 grudnia 1934, Miastkowo, Polska – 24 maja 2005, Warszawa, Polska) – polski prałat, arcybiskup, dyplomata. Tytułarny arcybiskup Ratiarii od 28 listopada 1987 r. 9 lipca 1961 r. przyjął święcenia kapłańskie. Od 28 listopada 1987 r. tytułarny arcybiskup Ratiarii i pronuncjusz apostolski w Iraku, a także w Kuwejcie (do 1991). 6 stycznia 1988 r. przyjął sakrę biskupią. Od 9 kwietnia 1994 r. nuncjusz apostolski w Kazachstanie, a także w Kirgizji, Uzbekistanie, od 28 grudnia także w Tadżykistanie. Od 11 grudnia do 1 maja 2002 r. – nuncjusz apostolski w Słowenii, a także w Macedonii.

¹⁰ Tomasz Bernard Peta – ur. 20 sierpnia 1951 r. w Inowrocławiu (Polska). Święcenia kapłańskie przyjął 5 czerwca 1976 r. Swoją pracę w Kazachstanie rozpoczął 21 sierpnia 1990 r. jako proboszcz parafii Maryi Królowej Pokoju we wsi Oziornoje rejonu Tajynsza w obwodzie północnokazachstańskim. 6 sierpnia 1999 r. decyzją papieża Jana Pawła II został mianowany administratorem apostolskim w Astanie. 19 marca 2001 r. decyzją Stolicy Apostolskiej otrzymał godność biskupią. 17 maja 2003 r. papież podniósł administraturę apostolską w Astanie do rangi archidiecezji o nazwie „archidiecezja Najświętszej Maryi Panny w Astanie”. Wtedy też Tomasz Peta został mianowany arcybiskupem, metropolitą archidiecezji Najświętszej Maryi Panny w Astanie. 19 maja 2003 r. został wybrany na przewodniczącego Konferencji Episkopatu Kazachstanu, a także na członka Zgromadzenia Narodu Kazachstanu. Tomasz Peta przyjął obywatelstwo Republiki Kazachstanu.

kariuszem¹¹ diecezji w Karagandzie. Generalnym wikariuszem diecezji jest ojciec Roland Jaquenoud, ojcem ekonomem – Wadim Biłokopytow, egzorcystą – ojciec Stanisław Honika, dyrektorem diecezjalnego oddziału Caritas – ojciec Leszek Smakosz. Według danych z 2004 r. w archidiecezji Najświętszej Maryi Panny było 21 parafii, w których pracowało 17 księży diecezjalnych i 17 zakonników. Ogólną liczbę katolików ocenia się na 90 000. Na terytorium archidiecezji znajduje się narodowa świątynia we wsi Oziornoje¹², a także dwie świątynie diecezjalne w Pietropawłowsku i w Kamyszence. W Oziornoje corocznie od 11 do 15 sierpnia odbywają się spotkania młodzieży katolickiej z Kazachstanu, a raz na trzy lata – z całej Azji Środkowej. Na tym spotkaniu młodzież ma możliwość spędzić czas ze swoimi współbraćmi, którzy znajdują się daleko od nich, a także wysłuchać konferencji znakomitych kaznodziei z Europy. Do Oziornoje w czasie swojej wizyty w Kazachstanie pielgrzymkę duchową odbył Ojciec Święty Jan Paweł II.

¹¹ Biskup Athanasius Schneider – ur. 7 kwietnia 1961 r., Tokmak, Kirgiska SRR, ZSRR, biskup rzymskokatolicki, tytularny biskup Celerina od 8 kwietnia 2006 r., biskup pomocniczy Karagandy od 8 kwietnia 2006 do 5 lutego 2011 r., biskup pomocniczy archidiecezji Najświętszej Maryi Panny w Astanie od 5 lutego 2011 r. Pochodzi z Niemców rosyjskich. W 1973 r. wraz z rodziną wyemigrował do Niemiec. 25 marca 1990 r. przyjął święcenia kapłańskie. Ordynacji udzielił mu Manuel Pestana Filho – biskup Anapolisu, Goias, Brazylia. 8 kwietnia 2006 r. Schneider został mianowany biskupem pomocniczym Karagandy i tytularnym biskupem Ceneriny. Sakrę biskupią przyjął 2 czerwca 2006 r. Ordynację przeprowadził kardynał Angelo Sodano – sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej, wspólnie z którym służyli i pomagali tytularny arcybiskup Słebte Józef Wesołowski i arcybiskup Jan Paweł Lenga, MIC. 5 lutego 2011 r. został mianowany biskupem pomocniczym archidiecezji Najświętszej Maryi Panny w Astanie. Od 1982 r. – członek orderu kanoników regularnych Krzyża Świętego. Biskup Schneider jest znany jako obrońca tradycyjnej formy przyjmowania Komunii Świętej (przyklękając na kolana, na język) w liturgii katolickiej. Jest to temat jego książki *Dominus est. Refleksje Biskupa z Azji Środkowej o Komunii świętej*, wydanej początkowo w języku włoskim, którą następnie przetłumaczono m.in. na angielski, niemiecki, rosyjski, polski i estoński.

¹² Wieś Oziornoje powstała w czerwcu 1936 r. po bezprawnym przesiedleniu Polaków z Ukrainy do Kazachstanu. Przez pierwsze lato ludzie mieszkali w namiotach, ale przed nadejściem zimy zdążyli zbudować ziemianki. Do 1954 r. przesiedleńcy podlegali specjalnej ewidencji w organach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i nie mogli bez przepustki opuszczać miejsca zamieszkania. Od pierwszych dni pokładali dużą ufność w Bogu, co przejawiało się w modlitwie, szczególnie w modlitwie różańcowej. W marcu 1941 r. w pobliżu wioski powstało jezioro. Było w nim wiele ryb, co uratowało ludzi w czasie wojny od głodu. W maju 1990 r. mieszkańcy wioski Oziornoje rozpoczęli budowę kościoła. Budynek przyszej świątyni został poświęcony przez kardynała Józefa Glempa, prymasa Polski, 9 sierpnia 1992 r., a poświęcenia samej świątyni dokonał biskup Jan Paweł Lenga 27 czerwca 1993 r. 25 marca 1996 r. z polecenia ojca biskupa w parafii rozpoczęły się regularne adoracje przed Świętymi Darami – codziennie od 10.00 do 18.00. 24 czerwca 1997 r. na jeziorze odsłonięto figurę Matki Bożej z Rybami – jako znak wdzięczności za dar jeziora i ryb. Figurę tę poświęcił w czerwcu 1997 r. w Polsce papież Jan Paweł II. 28 czerwca 1998 r. biskup Jan Paweł Lenga poświęcił na Sopce Wołyńskiej krzyż (wysokości 12 m.) jako hołd wszystkim ofiarom represji w Kazachstanie. 7 sierpnia 1994 r. w parafii rozpoczęły pracę Siostry Służebniczki Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Od 1999 r. w sierpniu odbywają się spotkania młodzieży z różnych części Kazachstanu. Inicjatorem tych spotkań jest Wspólnota Błogosławieństw.

Archidiecezja jest podzielona na 5 dekanatów: astaniński¹³, kokczetawski¹⁴, kostanajski¹⁵, pawłodarski¹⁶, pietropawłowski¹⁷. Na terytorium archidiecezji istnieją trzy grekokatolickie parafie (Astana, Pawłodar, Jekybastuz), należące do Ukraińskiego Kościoła grekokatolickiego, których parafianami są etniczni Ukraińcy.

Diecezja w Karagandzie (łac. Dioecesis Karagandansis) jest diecezją rzymskokatolicką z katedrą w Karagandzie, wchodzi w skład metropolii Najświętszej Maryi Panny. Terytorium diecezji obejmuje obwód karagandzki i wschodniokazachstański. Parafia katolicka w Karagandzie istniała jeszcze w czasach radzieckich (pozwolenie na utworzenie parafii otrzymano w 1977 r., wcześniej nabożeństwa były odprawiane potajemnie). Jednym z pierwszych przełożonych parafii katolickiej Karagandy był biskup Aleksandr Chira i ksiądz Albinas Dumbliauskas. Karaganda dla władz radzieckich była miejscem wielkiej budowy socjalistycznej. Dzięki temu wysyłana była tu duża liczba wiernych, którzy stali się bazą przyszłego Kościoła katolickiego w tym regionie.

7 lipca 1999 r. papież Jan Paweł II wydał bullę *Ad aptius consulendum*, w której przekształcił administraturę apostolską w Karagandzie w diecezję karagandzką, wydzielając z niej trzy administratury apostolskie z centrami w Astanie, Ałmaty i Atyrau. 17 maja 2003 r. administratura apostolska w Astanie została przekształcona w archidiecezję Najświętszej Maryi Panny i stała się stolicą metropolii. Zostały jej podporządkowane pozostałe diecezje w Kazachstanie, w tym karagandzka.

Soborem katedralnym diecezji jest świątynia Matki Boskiej Fatimskiej. Od 5 lutego do 15 lipca 2014 r. na czele diecezji stał biskup Janusz Kaleta, który był jednocześnie administratorem apostolskim Atyrau. Dymisja poprzedniego ordynariusza Jana Pawła Lengi MIC ze względu na stan zdrowia została przyjęta przez papieża Benedykta XVI. Dymisję biskupa Janusza Kalety¹⁸ przyjął papież Franci-

¹³ Dekanat astaniński – ojciec dziekan Paweł Blok OFM conv. Dekanat astaniński składa się z 8 parafii: Akkol, Akmoł, Arszały, dwie parafie w Astanie, Astrachanka, Kamyszenka, Szortandy .

¹⁴ Dekanat kokczetawski – ojciec dziekan Rafał Lar. Dekanat kokczetawski składa się z 5 parafii: Kokczetaw, Szczuczinsk, Atbasar, Stiepnogorsk, Makinsk.

¹⁵ Dekanat kostanajski – ojciec dziekan Sławomir Porębski. Dekanat kostanajski składa się z 4 parafii: Arkałyk, Kostanaj, Rudnyj, Lisakowsk.

¹⁶ Dekanat pawłodarski – ojciec dziekan Josef Shmidtlyayn SJ. Dekanat pawłodarski składa się z 6 parafii: Aksu, Terenkol, Krasnoarmiejka, Pawłodar, Szczerbakty, Jekybastuz.

¹⁷ Dekanat pietropawłowski – ojciec dziekan Dariusz Paszyński CSSR. Dekanat pietropawłowski składa się z 12 parafii: dwie parafie w Pietropawłowsku, Czkałowo, Zielony Gaj, Kelerówka, Korniejewka, Oziornoje, Saumalkol, Smirnowo, Tajynsza, Tonkoszurowka, Jasna Polana. Dekanat pietropawłowski jest największy pod względem liczby katolików. Właśnie ten rejon był rejonem deportacji 1936 r., w czasie której przesiedlono ok. 70 tys. Polaków i Niemców z Ukrainy, z których duża część była wyznania katolickiego. Na terytorium dekanatu znajduje się największa parafia archidiecezji astanińskiej – Czkałowo oraz najmniejsza – Tonkoszurowka.

¹⁸ Janusz Kaleta – ur. 11 października 1964, Łazy, województwo śląskie, katolicki prałat, administrator apostolski Atyrau od 7 lipca 1999 do 7 grudnia 2012 r., biskup karagandzki od 5 lutego 2011 do 15 lipca 2014 r. Janusz Kaleta zakończył liceum ogólnokształcące w Bobowej i w 1983 r. wstąpił do Akademii Teologicznej w Tarnowie. W 1989 r. przyjął święcenia ka-

szek i na jego miejsce wyznaczył biskupa Adelio Dell'Oro¹⁹, którego ingres odbył się 31 stycznia 2015 r. Diecezja karagandzka dzieli się na 2 dekanaty: centralny²⁰ i wschodni²¹. Liczba katolików w diecezji karagandzkiej wynosi około 40 tys. Na terytorium diecezji znajduje się 18 parafii, w których pracuje 14 księży. W Karagandzie znajduje się jedyne seminarium duchowne w Azji Środkowej, w którym uczy się obecnie 14 seminarzystów. Rektorem seminarium jest ojciec Piotr Pytlowany, na ojca duchownego seminarium został wyznaczony Józef Stawarski. Na terytorium diecezji znajdują się dwie parafie greckokatolickie – w Karagandzie i Satbajewie.

Diecezja Trójcy Świętej w Ałmaty (łac. *Dioecesis Sanctissimae Trinitatis in Almata*) jest diecezją rzymskokatolicką z katedrą w Ałmaty, podlega archidiecezji Najświętszej Maryi Panny. Terytorium diecezji obejmuje obwody: kyzylordyń-

pląskie z rąk biskupa tarnowskiego Jerzego Karola Ablewicza. Od 1989 do 1993 r. pracował w parafii w Nowym Wiśniczu i równolegle uczył się na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, gdzie obronił licencjat. W 1993 r. kontynuował naukę na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu w Innsbrucku, gdzie w 1997 r. obronił pracę doktorską z dziedziny teologii moralnej. Po powrocie do Polski pracował jako ksiądz w parafii św. Mikołaja w Bochni i wykładał bioetykę na Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. 7 lipca 1999 r. został mianowany administratorem apostolskim Atyrau. 6 maja 2003 r. otrzymał tytuł honorowego prałata Jego Świątobliwości. 15 września 2006 r. został mianowany tytularnym biskupem Felbes. 23 listopada 2006 r. otrzymał sakrę biskupią (obrządu dokonał kardynał Angelo Sodano wraz z biskupem Tarnowa Wiktorem Skworcem i biskupem Diecezji Trójcy Świętej w Ałmaty Henrym Theophilusem Howańcem). 5 lutego 2011 r. został mianowany biskupem Karagandy po tym, jak papież Benedykt XVI przyjął dymisję arcybiskupa Jana Pawła Lengi. Jednocześnie zachował on pełnomocnictwa administratora apostolskiego Atyrau *donec aliter provideatur* („dopóki nie będzie zdecydowane inaczej”). 7 grudnia 2012 r. ustąpił stanowisko administratora apostolskiego Atyrau biskupowi Adelio Dell'Oro. 15 lipca 2014 r. papież Franciszek, zgodnie z kanonem 401 § 2 kodeksu prawa kanonicznego, podjął decyzję o dymisji biskupa Karagandy Janusza Kalety, wysyłając go na emeryturę.

¹⁹ Adelio Dell'Oro – ur. 31 lipca 1948 r. w Mediolanie (Włochy), biskup katolicki, administrator apostolski Atyrau od 7 grudnia 2012 do 16 maja 2015 r., biskup Karagandy od 31 stycznia 2015 r. 28 czerwca 1972 r. przyjął święcenia kapłańskie. Służył w Mediolanie i Buccinasco. Od 1997 r. sprawował posługę kapłańską w Kazachstanie, gdzie stał na czele kazachstańskiego oddziału Caritas i wykładał w karagandzkim seminarium. W 2009 r. wrócił do Włoch, gdzie pracował do 2012 r. 7 grudnia 2012 r. został mianowany administratorem apostolskim w Atyrau (Kazachstan), na miejsce biskupa Janusza Kalety, który podał się do dymisji. Jednocześnie z mianowaniem na stanowisko w Atyrau Dell'Oro otrzymał godność tytularnego biskupa Castulo. 2 marca 2013 r. miały miejsce święcenia biskupie, których dokonał arcybiskup Mediolanu kardynał Angelo Scola wraz z kardynałem Dionigim Tettamanzim, ordynariuszem archidiecezji Najświętszej Maryi Panny w Astanie Tomaszem Petą i tytularnym biskupem Italica arcybiskupem Miguelem Maurym Buendią. Oprócz ojczystego języka włoskiego mówi po rosyjsku i angielsku, a także zna języki łańciski i kazachski. 31 stycznia 2015 r. został mianowany przez papieża Franciszka na biskupa Karagandy.

²⁰ Dekanat centralny – ojciec dziekan Janusz Potok. W skład dekanatu centralnego wchodzi 12 parafii: 3 parafie w Karagandzie, Priszachtinsk, Saran, Abaj, Temyrtau, Mołodiożnyj, Szachtinsk, Bałchasz, Żezkozgan, Kułszokty.

²¹ Dekanat wschodni – ojciec dziekan Anton Berger. W skład dekanatu wschodniego wchodzi 6 parafii: Szar, Ust'-Kamienogorsk, 2 parafie w Semej, Kołbatau, Pieriemienowka.

ski, południowokazachstański, zambylski, ałmacki i miasto Ałmaty. Jako sobór katedralny diecezji służy Sobór Trójcy Świętej w Ałmaty. Pierwszym biskupem został Henry Theophilus Howaniec O.F.M.²² Od 5 marca 2011 r. na czele diecezji stoi biskup José Luís Mumbiela Sierra²³, generalnym wikariuszem jest Jan Bogumił Bednarski O.F.M.

Według danych z 2014 r. w diecezji jest 10 parafii²⁴, w których pracuje 6 księży diecezjalnych i 6 zakonników. Ogólną liczbę katolików ocenia się na 50 000 osób²⁵. W diecezji Świętej Trójcy mieści się kazachstański oddział prałatury personalnej Opus Dei oraz międzydiecezjalny sąd kościelny. Sąd kościelny w Kazachstanie, położony w diecezji ałmackiej, odgrywa nominalną rolę. Brakuje księży z określonym wykształceniem, aby prowadzić procesy sądowe. Wikariuszem sądowym jest ojciec Armando Vero z prałatury Opus Dei, a obrońcą węzłów małżeńskich – ojciec Livio Lodigiani.

Administratura apostolska w Atyrau (łac. Apostolica Administratio Atirauensis) jest rzymskokatolicką administraturą apostolską z katedrą w mieście Atyrau. Podlega pod archidiecezję Najświętszej Maryi Panny. Terytorium diecezji obejmuje obwód aktiubiński, zachodniokazachstański, mangystauski i atyrauski. 7 lipca 1999 r. została utworzona administratura apostolska z centrum w Atyrau, podporządkowana diecezji karagandzkiej. W 2003 r. stała się ona administraturą sufragalną nowo utworzonej archidiecezji Najświętszej Maryi Panny. Chociaż administratury apostolskie z centrami w Ałmaty i Karagandzie zostały podniesione do rangi diecezji, administraturze z centrum w Atyrau pozostawiono dotychczasowy

²² Henry Theophilus Howaniec – biskup katolicki, pierwszy ordynariusz diecezji Trójcy Świętej w Ałmaty. Członek zakonu franciszkanów. Urodził się 14 lutego 1931 r. w Chicago (USA), w rodzinie polskich imigrantów. Wstąpił do zakonu franciszkanów w 1948 r., śluby wieczyste złożył w 1952 r. Święcenia kapłańskie przyjął w 1956 r. W latach 1968-1992 pracował w Generalnym Domu Zakonu Franciszkanów w Rzymie jako archiwista i tłumacz. Od 1993 r. w Kazachstanie. Mianowany administratorem apostolskim w Ałmaty w 1999 r., przyjął sakrę biskupią w 2000 r. Od 2003 r., kiedy administratura apostolska w Ałmaty została podniesiona do rangi pełnowartościowej diecezji, która otrzymała nazwę diecezji Świętej Trójcy, zajmuje jej katedrę. 5 marca 2011 r. papież Benedykt XVI przyjął jego dymisję ze względu na wiek i na jego następcę wyznaczył hiszpańskiego biskupa José Luísa Mumbiela Sierra.

²³ Biskup José Luís Mumbiela Sierra – ur. 27 maja 1969 r. w Monzon (Huesca), biskupstwo Lleida (Hiszpania). Ukończył Wydział Teologiczny Uniwersytetu Nawarry (1987-1992 r.), gdzie w 1994 r. obronił licencjat z teologii. 25 czerwca 1995 r. przyjął święcenia kapłańskie w biskupstwie Lleida i został mianowany na proboszcza parafii we Fradze (1995-1998). 30 czerwca 1997 r. obronił pracę doktorską z teologii na Uniwersytecie Nawarry, a 28 lutego następnego roku jako kapłan *fidei donum* przyjechał do diecezji Trójcy Świętej w Ałmaty, gdzie służył jako wikariusz parafii w Szymkencie. Następnie został prefektem ds. nauki i wicerektorem Międzydiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Karagandzie, a 16 czerwca 2007 r. – jego rektorem. 5 marca 2011 r. papież Benedykt XVI mianował go biskupem ordynariuszem diecezji Trójcy Świętej w Ałmaty.

²⁴ W diecezji ałmackiej nie ma podziału na dekanaty. Ogólna liczba parafii – 10: 2 parafie w Ałmaty, Żetygen, Kapszajag, Tałgar, Jesyk, Tałdykorgan, Taraz, Szymkient, Żarkent.

²⁵ Statystyka na stronie internetowej catholic-hierarchy.org [23.11.2015].

status z powodu małej liczebności katolików w tym regionie. Główną świątynią administratury apostolskiej jest Sobór Przemienienia Pańskiego w Atyrau, poświęcony w sierpniu 2002 r. Od 16 maja 2015 r. na czele administratury stoi ksiądz Dariusz Buras²⁶.

Według danych z 2010 r. na terytorium administratury apostolskiej było 6 parafii w miastach: Atyrau, Aktiubińsk, Chromatau, Uralsk, Aktau i Kułsary, pracowało tu 7 księży. Ogólną liczbę katolików ocenia się na 2 600 osób²⁷. Osobliwością administratury apostolskiej jest fakt, że prawie 50% parafian to obcokrajowcy, pracujący w przedsiębiorstwach naftowych, skoncentrowanych w tej części Kazachstanu.

Ogólna liczba katolików Kościoła katolickiego w Kazachstanie wynosi około 182,6 tys.²⁸ Stanowi to około 1,3% ogólnej liczby ludności Kazachstanu. Taka liczba katolików czyni Kościół katolicki w Kazachstanie religią mniejszości. Większość ludności to muzułmanie i chrześcijanie prawosławni. Ważną rolę ostatnich dwóch wyznań w tworzeniu mentalności Kazachstanu niejednokrotnie podkreślał prezydent Republiki N. Nazarbajew. Takie deklaracje i taka sytuacja często stawia katolików w trudnym położeniu.

Kościół katolicki w Kazachstanie swoimi tradycjami sięga daleko w przeszłość. Otrzymując po 1991 r. nowe życie, rozwinął się i stanowi zgraną strukturę, choć styka się z określonymi problemami. Jednym z nich jest odpływ wiernych. Większość księży i siostr zakonnych, pracujących w Kazachstanie to zagraniczni misjonarze. Liczba powołań jest bardzo mała, a absolwenci karagandzkiego seminarium nie są w stanie zaspokoić potrzeb Kościoła katolickiego w Kazachstanie. Co będzie, jeśli wszyscy przedstawiciele innych narodowości wyjadą z Kazachstanu i zostaną tam tylko przedstawiciele narodu tytularnego? Czy misjonarze europejscy będą ewangelizować Kazachów? Moim zdaniem odpowiedź na to pytanie będzie decydować o przyszłości Kościoła katolickiego w Kazachstanie. Bieda ludności Kazachstanu sprawia, że duża część parafii jest zależna od dotacji z Caritas, Renovabis i Kirche in Not. Za pieniądze tych organizacji są budowane kościoły, przeprowadza się remonty i kupuje materiały grzewcze. Na taki stan rzeczy wpływa nie tylko bieda ludności,

²⁶ Ojciec Dariusz Buras urodził się 16 listopada 1971 r. w Skrzyszowie (Polska). Po zakończeniu szkoły średniej przez dwa lata studiował chemię i politologię na Uniwersytecie Wrocławskim, a następnie wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie. 30 maja 1998 r. przyjął święcenia kapłańskie. Przez kolejne dwa lata służył jako ksiądz parafialny w diecezji tarnowskiej. W 2002 r. sprawował posługę pasterską w Tarnopolu (Ukraina), a od 2002 do 2007 r. w Kazachstanie. Służył w Atyrau, a następnie był ojcem duchownym w karagandzkim seminarium. W 2007 r. o. Dariusz Buras wrócił do Polski i został mianowany na ojca duchownego Centrum Formacji Misyjnej. Studiował także teologię duchowości na Uniwersytecie im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Od 2010 r. sprawował posługę pasterską w Norwegii, ostatnio jako wikariusz soboru katedralnego świętego Olafa w Oslo. Na stronie internetowej Kościoła katolickiego w Norwegii o. Dariusz został scharakteryzowany jako „oddany ksiądz i pasterz”. Oprócz języka polskiego włada językiem rosyjskim, ukraińskim i angielskim.

²⁷ Statystyka na stronie internetowej catholic-hierarchy.org [23.11.2015].

²⁸ Podręcznik Catholic-hierarchy [10.11.2015].

ale także nieświadomość. Większość wiernych w Kazachstanie przyzwyczaiła się otrzymywać od Kościoła, a nie cokolwiek oddawać. Wychowanie świadomych katolików może zmienić zaistniałą sytuację.

Ze strony państwa także istnieją przeszkody i problemy, zwłaszcza dotyczące wiz dla misjonarzy. Jeszcze do niedawna mogli oni otrzymać wizę i pozwolenie na działalność misyjną tylko na pół roku. Obecnie sytuacja nieco się zmieniła i w Kazachstanie jest możliwość otrzymania wizy na pół roku i przedłużenia jej na kolejne pół roku. Biurokratyczne procedury, związane z rejestracją parafii lub pozwoleniem na budowę kościoła, często trwają długimi miesiącami. Były przypadki (w zachodnim i południowym Kazachstanie), kiedy katolików traktowano bardzo źle i nie chciano obsługiwać, a na ulicach rozlegały się skargi i przekleństwa. Często są za to odpowiedzialni radykalnie nastrojeni muzułmanie. Duże odległości między parafiami i diecezjami często wywierają wpływ na rozwój Kościoła katolickiego. Wielu księży z powodu braku dróg nie może przyjechać do swoich parafian przez wiele tygodni lub nawet miesięcy. System parafialny Kościoła katolickiego w Kazachstanie też jest swego rodzaju fenomenem, gdyż większość parafii w Kazachstanie ma dużą liczbę filii, na przykład Oziornoje – 9 wsi, Kelerówka – 12. W takich przypadkach księża prawie przez cały tydzień są w rozjazdach, starając się ogarnąć parafian mieszkających w najbardziej oddalonych częściach swojej parafii.